

חירבת ס. יזהר *

השאלות וההפרכות שהועלו על ידי התלמידים הן בלי ספק בגדר "כפירה בעיקרים": כפירה בזכות על הארץ, כפירה בצדקת מלחמותינו, כפירה בקשר לעם היהודי בהווה ויותר מזה בעבר. אילו הושמעו טיעונים אלה מפי תלמידים "עירוניים" בלבד (והם מושמעים גם שם, כמובן), אפשר היה להאשים את העיר על כל הכרוך בה (לא אצלנו בלבד), כמדגרה לחברה גיהילסטית כמעט מטבע ברייתה, הנבוכה, הנוצצת והמשועממת וכו' וכו'. אך אם באלוני הקיבוצים נפלה הכמישה, מה יגידו עזובי העיר? הלא גאוותו החינוכית של הקיבוץ היתה על החינוך לערכים. היכן הערכים או מה הם?

מן הדין ומן העניין להודות, שנגע זה פגע פחות מכל בנוער הדתי, וזה כמעט מטבע הדברים, מטבע הדברים העל-טבעיים שבאמונה, שבשורשים, שאין מאורעות חיצוניים, ויהיו חמורים ביותר, פוגעים בהם, או שפוגעים במידה זעומה בלבד; אמנם גם בקרב המאמינים הדתיים, שציונותם מבוססת על האמונה, יש חילוקי דיעות וזרמים לגבי עניינים מדיניים אקטואליים, אך לעולם אין הדברים מגיעים שם לכדי "כפירה בעיקר", כגון מה שקורה אצל הנוער הלא-דתי.

זו עובדה שמן הראוי לדעתה, גם אם לא תיתכן בשעה זו ועל דרך זו הפניית הנוער החילוני בכלל, והקיבוצי בפרט, אל שורשי האמונה. מכל מקום ראוי שאף הוא יידע על כך. גם אם תבוא איזו תחיה אמונתית גדולה, היא לא תהיה על דרך זו של "חזרה בתשובה" של יחידים בהשפעת חוויות בשדה הקרב, או שחרור הכותל וכדומה. ואף לא על דרך הפעולה הכמו-מיסיונרית של חב"ד, כי אם על דרך השראתית והמונית, כחידוש הנבואה או בהופעת מנהיגות כריזמאטית באמת כריאקציה לניהיליזם. במערב,

* לפני כשלושת רבעי שנה נתקיים בגבעת חביבה מפגש מחנכים עם נוער קיבוצי, כפי שהוזכר כבר בחוברת "האומה" מס' 41. הסופר יזהר סמילנסקי רשם מפי הצעירים שאלות והערות, שהיו בבחינת כפירה בעיקרים, בעיקרי הציונות בראש וראשונה; כפירה בהיסטוריה ובניקה לעם היהודי; כפירה בזכותנו על ארץ-ישראל. "הציונות נגמרה", "למה אני צריך למות פה ובן-דודי בארה"ב יכול לחיות" וכו' וכו'.

באחד הימים קיבלתי מכתב-חוזר חתום בידי יזהר ולם ובו בקשה להתייחס לתופעה זו והבטחה לפרסם את התשובה. השבתי. כעבור שלושה חדשים הודיעו לי הפונים אלי שרק חמישה מבין חמישים האנשים שנתבקשו — השיבו ועל כן לא יפורסם קובץ התשובות. למען האמת ההנמקה היתה מוזרה במקצת, שכן לא ידעתי שאצל סופרים ומחנכים כמות התשובות הוא גורם בעל-משקל. ראיתי חוברות בהן שנים-שלושה מאמרים — והן חשובות וראית קבצים עבים והם דלים. מילא. ארשה לעצמי לחשוך שלא כמות התשובות הרתיעה מהפירסום במקובץ, כי אם איכותן ואולי תוכנן. למען האמת, הציע לי מר יזהר להעביר את תשובתי ל"שדמות". לא התנגדתי, אך עד כה טרם פורסמה שם.

המשמש לנו מרכז חיקוי רב-עוצמה בזכות התקשורת ההמונית, נתגלו נטיות דתיות בתנועות-למען-ישו למיניהן, ודווקא בהמשך ובקשר לתנועות השמאל החדש. אך גם שם העניין התמסד עד מהרה. לכל היותר נגע ברצינות ביחידים, שמצאו גאולתם על דרך העריקה האישית לנוודות או למדבר כלשהו, דבר שוודאי אינו הולם אופי היהדות, שהיא לאומית-חברתית מיסודה כרעיון הגאולה היהודי, שאינו אינדיבידואלי כנוצרי. אולם עצם היות המערב על משבריו מרכז חיקוי לנו, וזה ניכר במינוח ובמליצה ואף בזעקה (או בפסיבדו-הזעקה של הנוער "המורד"), מביא אותנו לשורשי הבעייה, לשורשי המשבר, שהוא בעצם משבר של היעלם השורשים או הפגיעה בשורשים.

התופעה של נטישת המחנה החלוצי הציוני איננה חדשה, אלא שבעבר היתה זו נטישה למען חזון "גדול יותר", מקיף יותר, "פותר יותר", למען המהפכה העולמית. הנוטשים לא שאלו "למה לי למות", הם רק מצאו חזון אחר, שעליו כדאי אף למות, כגון בשדות ספרד. הנוטשים ההם ידעו יפה (קחו למשל את שני הפופולאריים היום שחזרו: טראפר וברגר) שבמהפכה הגדולה היא יפלו קרבנות וייעשו מעשי דיכוי הכרחיים, לא רק כלפי מיעוטים אלא גם ואדרבא — דיכוי רובם של תושבים אזרחים, של מעמדות או של עמים עוינים ויריבים, למטרת המהפכה. מעשים אלה לא סבלו אותם "המהפכנים" כשדובר על מהפכה לאומית-ציונית הבאה "על חשבון" ערבים.

הנטישה והכפירה היום אינן באות למען אידיאות "רחבות" יותר, כי אם בשם הדה-אידיאליזציה בכלל. יש לכך לכאורה גם בסיס פילוסופי של אכזיסטנציאליזם, ואין צריך לאמר, שאין זה אלא רידודה ממש, וולגאריזציה של תפישה פילוסופית, יתרה על כן: גם אם תפישה זו תופשת לגבי חברה אחת, המערבית בעיקר, אין פירושו של דבר שניתן ומותר לישמה עלינו או על סין או על זאמביה.

אך נדבר עלינו, ולא על סין ועל זאמביה, בסין זו מהפכה של משטר, בזאמביה זו יציאה מטבע להיסטוריה. המהפכה שלנו שונה ביסודה, אם כי יש בה קווים דומים לאחרות, בעיקר בהיותה התהוות דינאמית הורסת הוויה אחת ומקימה הוויה חדשה, וזה בהכרח-כמוכת מעשה הכרוך בקרבנות מבית ומחוץ.

היו ימים בהם חלמו רבים וכן טובים (גם טובים יכולים להיות בגדר טועים), שהחזון הציוני יוגשם על דרך האיבולוציה, האידיליה והשלום, מתוך תחושת הצדק והיופי שבמעשה. מכאן החיבה היתירה למונח "המפעל הציוני" מזה, ו"המאורעות" מזה. המונח "מאורע" לגבי מעשי רצח ומלחמה בארץ כמוהו כמונח "שואה" לגבי ההשמדה בגולה, או בדומה ל"אסון" בקריית-שמונה ומעלות. לכאורה היה זה היסט לשוני בלבד, אולם מה שהיה בתחילתו היסט קטן, נעשה סילוף גדול בסופו. דרך המלך ודרך המלחמה הוסחו במילים לצדי דרכים, אך לא ניתן היה להפכם לארעי (מאורע קשור בארעי) או ל"מקרה" ו"אסון" בכוח המלל. נוצרה גם ערכיות כפולה בהוראת ההיסטוריה של תולדות עמים ומהפכות בעולם ותולדות האידיאולוגיה וההגשמתה הציונית. המושג "מציאותיים" הוסח מהאמצעי למטרה. משמע, במקום להיות אידיאליסטים — וזהו תמיד מאכסימליזם — במטרה, ומציאותיים לגבי דרכי הגשמתה, לימדנו מציאותיות — וזו תמיד הגבלה — לגבי המטרה אך אידיאליזם, ומותר להגיד ממש מיסטיציזם, לגבי האמצעים המובילים אפילו למטרה שהוגבלה "למציאות". ולא לחינם הפך להיות אחד-העם הועיר-בורגני לאהוב-רוחם אפילו של סוציאליסטים ומארכסיסטים.

הוא סייע בידיהם לגמד את הצד הריבולוציוני שבציונות הממלכתית ולעטות על מעשה זה מעטה פסיבדוריהדותי, כדי לפייסם עם היהדות שנטשוה בכל תחום אחר באמונה הדתית ובאורח-החיים.

אפילו בובר הדת-מיסטי, מכל מקום האולטרה-אידיאליסטי (במובן הפילוסופי) כאילו אומץ בצביעות ע"י המארכסיסטים שלנו, אולי בזכות האנטי-ממלכתיות שלו. המציאות היתה שונה לחלוטין, גם זו שבגולה, גם זו שבארץ. זו היתה מציאות של השמדה ומלחמה ודחיקה להכרעות גדולות. המציאות הכלכלית והכורח הכלכלי רמסו אידיאולוגיות סוציאליסטיות בדרך רליבאנטית לבניין חברה חדשה בארץ מן היסוד. בעולם הגדול הכזיבו אליהם, כאן הכזיבו גם מלאכים; הפער בין מה שנלמד בספר ובכיתה ובשיר ובין מה שלימדה המציאות, ועדיין מלמדת המציאות שלא נתרככה כלל, יצר את הכזב הגדול בלב הטובים והתמימים. מורה אחת בקריית-שמונה אף הצביעה במפורש על הפער בין מה שהיא מצווה ללמד ובין המציאות.

דוגמא אחת מני רבות: כל ילד גדל על פרשת תל-יחי, על הגיבור הגידם, שחילל בחלילו וחרש אדמתו ורעה צאנו ונפל. אך כמה מהנוער כאן יודעים, שפרשת תל-יחי כולה באה לאחר שמטעמים היסטוריים חיצוניים בעיקרם נכשלה תוכניתו של טרומפלדור להקים ברוסיה בשנת 1917 צבא חלוצים גדול של מאה אלף איש, כדי לעבור את הקאוקאז ולכבוש את הארץ? זה מקלקל קצת את ה"אידיאולוגיה" כולה, אם כי ברור, שאילו הצליחה תוכנית זו, החזון הציוני הגדול היה מתגשם בעוד מועד בטרם עלה הכורח על יהדות אירופה ובטרם צמחה התנועה הערבית הלאומית למימדיה היום. עצם סיפור הניסיון הועלם מהתלמידים כי נפסל אידיאולוגית, ובמקומו בא סיפור מותו בעת ההתגוננות ונעשה אידיאולוגיה: נחרוש גם אם ניהרג, במקום נכבוש גם אם נהרוג. מין איגואיזם איסתניסי הדוחה את הגאולה הגדולה על כל גילויי הלוואי הקשים — "ייתי ולא אחמיניה", — כעין נצרנות של "ואני את נפשי הצלתי", גם אם אני מוכן כשאני נדרש לתת את דמי. אך אותו קו, המחנך להציל את הנפש היפה, יביא גם ברגע מסויים לדאוג להצלת הגוף. והרגע המסויים הזה בא כאשר המטרה מתפוגגת.

והנה, המטרה הציונית התפוגגה "איכשהו". או החלה להתפוגג עם קום מדינת ישראל, אם לדה-יהודיזציה, שפעלה גם בתוככי המחנה הציוני, יש עוד הסבר אידיאי כלשהו, מכל מקום דיאלקטי על דרך שלילת הגלות ובגללה גם את האמונה והדת כתוכנם כמעט הבלעדי של חיי הגלות עד כדי מניעת הגאולה בפועל ("הדרישה" של הזו), הרי הדה-יהודיזציה שהוחל בה במדינת ישראל, מתנקמת מהר יותר והיא המביאה אותנו אל עברי פי תהום.

מה קרה? מדינת ישראל הפכה להיות "חזון שהוגשם", על ידי אחד ההיסטים הקלים האלה שהוזכרו תחילה. ציונות, "שיבת-ציון" או בלשון אוטנטית יותר, "גאולת ישראל" היו המטרה, מטרת כל הדורות, והקמת המדינה היא מכשיר ממלכתי יעיל יותר מאשר התנועה וההסתדרות הציונית. השמחה שבהישג היתה גדולה בדרך הטבע, אם על רקע ההשמדה בגולה, אם על רקע המאבק הקשה נגד אנגליה אם על רקע — וזה הפרדוקס — ההתנגדות העזה שקדמה. עד לסף הקמתה בקרב חוגים רחבים בשמאל הציוני. ועם כל צער הפוריטאניות, חייבים להודות: ההתנגדות הערבית כאן לא פחות משנאת היהודים

בגולה, עשו ועושים יותר להמשך היות מדינתנו ציונית ויהודית, משמע למניעת הדה-יהודיזציה ודה-ציוניזציה, מאשר עושים רוב מנהיגיה, מוריה וסופריה. בלשון אחרת: הישראליזציה של המדינה היא המצמיחה ביאושים. דוגמא אהרונה: אותה הבלטה לעובדת היות יליד הארץ מועמד לראשות הממשלה. זה יפה אך חסר משמעות היסטורית ולא ערובה כלשהי. רב אחוז הירודים מבין ילידי הארץ והמדינה, יש גם בוגדים, ובבתי הסוהר. מי יודע אם לא היה עדיף ש"צבר" יעלה לכסא נשיאות ההסתדרות הציונית ועולה חדש מבריה"מ או ארה"ב, לראשות הממשלה... היינו זקוקים למשפט אייכמן, כדי להעלות את השמדת היהודים בדורנו לתודעת הנוער, להוראתה בבתי-הספר ועדיין לא בדרך המלאה והנכונה. ההוכחה: אנה פראנק דוקא העמדה במרכז והיא הפחות מכל מאפיינת את מה שהתרחש שם באמת, אך היא "נתחבבה" בגלל הצדדים האינדיבידואליים הפסיכולוגיסטיים ללא כל הקשר הכרחי עם ההוויה היהודית המכרעת, בניגוד ליומן של "הנער משה", שאינו ידוע כלל למורינו ותלמידינו, ולא במקרה מתעלמים ממנו ודבקים באנה פראנק (ואני מדלג כאן על פרשת העלמתם של עולי-הגדרום של אצ"ל ולח"י ממערכת החינוך בארץ).

אם בתקופת הציונות של "המדינה בדרך" על כל זרמיה, היא הציונות, עמדה בדרך הטבע במרכז החינוך ועל פי רוב במרכז כל היצירה הרוחנית. נדמה היה לרבים, שעם קום המדינה, תעמוד מעתה המדינה במרכז, אך לא כן היה: המדינה, שהיתה לנו, לדורות הציוניים, עניין של רעיון, למתח נפשי וגופני גם יחד, נעשתה לדורות החדשים עניין של טבע, של מציאות, שאין מעבר לה כלום; לא במיטאפיסיקה, שהרי זו מדינה חילונית, ולא בפיסיקה, שהרי ארץ-ישראל שמעבר לגבולות המדינה לא נעשתה אובייקט לשחרור, כי אם חלקים של מדינות שכנות, שהן אמנם עוינות, ואעפ"י כן ראויות ורצויות ליחסי שלום ושכנות טובה עם מדינת ישראל המקוצצת. לפי זה הגענו כבר "לנורמליזציה". דגל ישראל מתנוסס בין דגלי האו"ם ב"משפחת העמים" (גאוה מופרזת מתוך תסביך אמאניספאציוני: שיכירו בנו...).

ניתוח מעמיק יותר ייתכן ויגלה יסודות אמנסיפציוניים בתוך הגשמת האוטואמנסיפציה. וכשם שהאמנסיפציה הובילה — לא תמיד שלא מדעת — להיטמעות, להתאבדות לאומית, כן ישנם סימנים מדאיגים לכך, גם במדינת ישראל.

ראיית מדינת ישראל כיצור ממלכתי מוגמר מבחינה טריטוריאלית (אדרבא, ב-1949 היא השיגה יותר מאשר הוסכם עליו בשנת 1947), ומבחינה ממלכתית, משמע — לא עוד בגדר תנועה מהפכנית משחררת עם וארץ, הזיקה לנו הרבה בעולם, ויותר מזאת: היא עשתה שמות בבית. שהרי למרות ההישג, למרות כל הכמיהה לנורמליזציה, עדיין מדינה זו היתה והינה רחוקה מנורמליות, בראש וראשונה מפני שזו המדינה היחידה בעולם, שאינה קיימת בשביל אזרחיה בלבד כי אם בשביל מרבית בני העם, שעדיין אינם אזרחיה ואינם יושבים בה עדיין. אין לכך תקדים בעולם: מי שאינו מעמיד עובדה זו, עובדה חזונית, במרכז התודעה והחינוך, הוא שעושה דה-ציוניזציה של המדינה. וכאילו שותל הוא תאים סרטניים שיאכלו את הגוף כולו, אם מן המוח אם מן הדם אם מן הקיבה, שהרי גם הקיבה ניהנית לא מעט מדה-ציוניזציה זו, שהרי היא פטורה מצום היום למען המחר.

שאין זכות לארץ למיליוני היהודים מרוסיה ומארה"ב; אף למעלה מזה, וערבים רבים אומרים זאת, אין זכות זו גם לאבותיהם של ילידי הארץ היהודים, סליחה, "הישראליים", שהגיעו הנה מתוך תודעה היסטורית (ההופכת על נקלה להיות מיסטיית, כי בכל הדורות הדת היא שקיימה תודעה זו, בתפילה ובאמונה המשיחית). ואין צריך לאמר מה משקלו של ביסוס זה לגבי זכותם של ילידי ברוקלין—ניו-יורק.

הגאווה על "הצבריות" הפכה להיות "אידיאולוגיה". לא הגאולה היא האנטיתזה לגולה, כי אם העובדה הביולוגית-אישית. והגאווה על "המדינה" ירשה את האהבה לארץ ולעם. לא זו בלבד שהדה-ציוניזציה של מדינת ישראל והחינוך בה ביטלו את המתח הנפשי, שהיה לדור הציונות לזרמיה, כי אם גם זאת, שבהמשך ובעקבות ערערה את תודעת היות הארץ הזאת (ועד החלוקה — הכוונה היתה לכל הארץ גם בעיני המסכימים לחלוקתה הזמנית) ארץ-ישראל. ודאי בדרך מקרה לשוני בלבד, אך בתוצאות מרחיקות לכת מעבר לדקדוק, הפך המונח "ישראל" ממין זכר למין נקבה; עד 1948 אין בנמצא כלל ואפשרות כלל צירוף שכזה — "ישראל מבקשת" "ישראל טוענת", ואפילו לא "ישראל כובשת". ישראל היה ממין זכר (ואני מקווה שלא אפגע בכך בתנועת שוויון האשה אצלנו ונציגותיה בכנסת). המונח ציין את עם ישראל. רק לשם קיצור הביטוי "מדינת ישראל" החלו לנקוב את השם. וגם בגלויות חדלו לדבר על עליה לארץ-ישראל, ומדברים על עליה ל"ישראל".

נורמליזציה זו בטרם-עת הביאה עמה תוצאה נוספת: אטומיזציה כמעט מוחלטת, לא רק של החברה הציונית-חלוצית-מדעית, כי אם גם של כל יחיד, אטומיזציה של הזמן ושל הנפש, גם על דרך גסה של הידוניזם "חטוף ואכול" אם על דרך החיטוט והפיצול הפסיכולוגיסטי (חיפוש אחר הזמן האבוד ואחר האני האבוד, חיפוש בתהומות הנפש "התת-מודעים", כמקובל בעולם המערב, ומשום כך) בתחומים בלתי ניתנים לביקורת ואימות מדעיים, עד כדי שארלאטניות שרירותית, פסיבדו-אנאליטית, ווירטואוזית-פסיבדו-פיוטית.

ואם ישנן סיבות מספיקות לאטומיזציה זו, לחיפוש אחר האבוד והסמוי, בחברה המערבית, שהגיעה כנראה לקיצה לשובעה, לשעמומה, לניבובה, מה לכל זה ול מציאות שלנו, שלא לדבר על היעדר שלנו? המערב נמצא בעידן ההתפרקות ואנו נמצאים, מכל מקום עדיין חייבים להימצא, במצב של התגייסות. אלא שסופרינו וחוקרינו ובמאינו, רוב רובם חקיניים הם, או פוזלים הם, רוצים להיות על גל "המודרניזם". (ואין הכוונה לצורה מה שמוצדק, כי אם לתוכן), ובדרך המעגלים, לאחר שמשפיעים, באים להחניף לאלה שהושפעו על ידם או על ידי העולם המערבי המתפורר, וחוזר חלילה. ואם במערב היו שציפו לבשורה כלשהי מכאן, מכל מקום לרוח אידיאית יוצרת מכאן, באשר פה עם בהתהוותו המהפכנית, באה שם האכזבה — ביחוד אצל אנשי הרוח היהודים שם — כי אין הם מוצאים פה אלא את בבואת עצמם בחיקוי קלוקל ולא מושך משום בחינה.

ואם החתום באותו חזור, שרשימה זו באה לענות עליו, ומי שרשם את השאלות מפי התלמידים, הוא יזהר סמילנסקי, הוא ס. יזהר, האם לא כדאי להפנות את תשומת-הלב עליו עצמו? האם אותו זעזוע, שבא עליו כנראה מחמת השאלות, הוא עצמו אין לו חלק בגרימתו? האם הפקפוק בזכויותינו ובצדקת מלחמותינו בכלל, אינו המשך עקבי לערעור של "חירבת חזעה" ו"השבוי"? והאם מרבית השאלות, שנשאלו לכיוון האטומיזציה

והריכוז בחיי הפרט שאינו רוצה למות (אכן "חידוש", כאילו טרומפלדור או דב גרונה, או חנה סנש, רצו למות...). אינם נעוצים אי שם ב"ימי צקלג", שהטוב שבנוער ייתכן וקרא אותו, ורק המשך והסיק יותר ממה שנתכוון לו הסופר?

ולמה נתבע מצעיר ישראלי בתשל"ה יותר ממה שתבע משורר פלמח"י בתש"ח, שכתב אז שיר "אני רוצה למות במיטתי" (עמיחי) והיום שיר זה ממלא תוכנית שלמה של הטלביזיה? וייתכן שגם עמיחי מופתע לשמוע מפי קוראים צעירים, שהם רוצים למות על מיטתם ועל כן אינם רוצים למות במלחמה, ואם ההיסטוריה והציונות והאתמול והמחר כופים מלחמות, הם מוכנים להינתק מההיסטוריה ומהציונות ומהאתמול והמחר ובלבד למות על מיטתם? והרי על "אידיאל" זה הכריז עמיחי הרבה הרבה זמן לפני היות "כיבוש השטחים" עומס מדיני ומצפוני...

והיכן היצירה של יזהר או של א. ב. יהושע או של עמיחי (ואינני מדבר על עמוס קינן) אשר תמחיש לא את גורלו של השבוי הערבי, כי אם את גורלם של שבויי וטבוחי ישראל אם בחברון אם בדמשק, כאמת האכזיסטנציה שלנו כאן, החייבת להזעיק ולהדריך יותר מאשר גורל כפר ערבי ושבוי ערבי, על כל ההגזמה שבפרופורציה ומעבר ליציאה אל האוניברסאלי, והפסיבדו-הומאניטארי. מה פלא "שבעיר ההריגה" הוליד ציונים ו"השבוי" מוליד פלשתיניסטים בתוכנו.

אם סופרים ומחזאים רואים עצמם "חופשים" ובלתי-מגוייסיים עוד לצבא השחרור הציוני של העם היהודי בתקופתנו, מה יגידו אלה שאף לא גדלו מתוך המשבר לאומי-היסטורי? איש הרוח, הסופר והמחנך כדין כל מגוייס חייב להיות מרוכז במשימה. הוא פטור מכל שירות אחר ואף אסור בו ויהי יפה וטוב כשלעצמו. ואם רוקח ורופא וסוחר ופועל יכול לראות עצמו במילואים, חופשי לפרנסתו למקצועו לביתו, לא כן איש הרוח והמחנך, שכל מלאכתו בחינוך והשפעה, הללו אינם בגדר מילואים, כי אם מגוייסיים תמיד. הם צבא הקבע של הרוח והחינוך, על כל המשתמע מכאן, ויהא חמור כאשר יהא לגבי חופש הדיבור או החופש האקדימאי. אין הכוונה כאן לז'דאנוביזם חלילה, אך בין ז'דאנוביזם להפקרות בין צנזורה חמורה להעמדת אמצעים ממלכתיים לכל הפקר, המרחק הוא רב. ואם עוד ניתן להבין ולסלוח הליכה בצדי הדרכים, בשבילי אמנות לשמה, וביטוי אישי לשמו, הרי לא תסולח ההולכה המסובסדת ונתמכת ומעודדת לאנטי-דרכים, לגיונגל נפשי ורוחני. ויש מחזות ויש שירים ויש סיפורים ויש מרצים ויש מורים העושים קונטר-ריבולוציה שכזאת על בסיס הנורמליות המדומה של מדינת ישראל, של האכזיסטנציה שלנו, בשם חופש היצירה כביכול ואמת החוויה והנפש כביכול.

בחול-המועד פסח הוקרן מעל מסך הטלביזיה סרט דוקומנטרי אולטרה-ציוני-חינוכי: "עץ או פלשתיין" מעין תמצית תולדות הציונות והיישוב, ולא אבוא לנתח אותו מצד סילופיו, למרות היותו "דוקומנטרי", כל "דוקומנט" ו"דוקומנט" בנפרד — אמת ממוסמכת כמובן, צילום, ובכל זאת: זה הצירוף ואלו ההעלמות, ואלו הדגשים — סילוף, והרבה יותר מזה ואני בא להתריע על כך כעל דוגמא להחטאה באידיאה המבוטאת בשם זה "עץ או פלשתיין"; מציגים את כל המפעל הציוני כאילו הוא עניין של "תרבות" מול "מדבר"; אנחנו נוטעים והם עוקרים. באנו הנה לנטוע ולבנות והם מפריעים וכו' וכו'. ובאמת אם זה בלבד הניגוד, יש כאן "אידיהבנה" בינינו לבין הערבים.

אך מה לעשות והם מתעקשים שלא להבין. האם כדאי באמת בלא סוף לתת חיים על עץ או פלשתיין? אם הללו אינם יכולים לוותר על פלשתיין, שמא כדאי שאנחנו נוותר על העץ... הם אינם יכולים. לאמר שיש להם כבר פלשתיין. אצלם גם יפו וחיפה ורמלה ולוד ועמק יזרעאל: הכול פלשתיין, בעוד שאנחנו יכולים להגיד: כבר יש לנו עץ, ואפילו יער הרצל שלם ואפילו יער קדושים, ואפילו אפשר ואולי גם מצווה לשרוף אותו (שאלו אצל א. ב. יהושע), שמא דיינו? למה למות על זה? לפלשתיין יש היסטוריה, לעצים אין היסטוריה. פלשתיין היא רק במקום אחד בעולם ואין שני לה, עצים ישנם ויכולים להיות גם במקום אחר בו בני דודי ודודתי אינם מתים כלל, בעוד שכאן מתים על עץ ואין הכרה מלאה שהבעיה היא במציאות "ארץ ישראל או ארץ ישמעאל" ולא: "עץ או פלשתיין..." וסרט זה מוקרן לא בימי האידיליה המדומה והמתעה של שנות העשרים, כי אם אחריה ובתוך תוכם של ימי ההמשך למעשי טבח והסתה לטבח על ידי טובי האינטלקטואלים והמשוררים של האוייב. ודברי הכפירה בעיקר אצלנו אינם נאמרים על ידי עולים חדשים, יהודים גלותיים חסרי שרשים, שהם אולי חסרי תודעת מולדת מפני שלא נולדו פה, אלא על ידי ילידי הארץ, בני המולדת ואשר למעשה כמוכח אף נותנים חייהם בהקרבה ובפשטות, אבל התולעת מכרסמת במוח והרימה אכלה את הלב, את הלב היהודי, שאף בגלותו ראה עצמו ארצי־ישראלי, ועוד היום הוא מצוי אף בארצות של קומוניזם וקפיטליזם. שם ניתן להם להיטמע, לערוק, והם אינם נשמעים ואינם עורקים ורואים עצמם, בגאווה — ובבריה"מ אף במסירות־נפש — כשייכים לעם ולהיסטוריה שלו. וכאן — כפירה? ויש עולים רבים מבריה"מ המבקרים וכותבים בדמע על האכזב המר בהיתקלם פה בכפירה הזאת, באדישות הזאת, באבדן הערכים ובלגלוג לערכים.

האם הניכינו אלה אשמים? או שמא הדור המחנך הוא שהתפרק מהיעוד מטעמים שונים, אידיאולוגיים או פוליטיים או אף אישיים של שובע והישג ורצון התבלטות ודרך להתפרסם במערב, שבו "השמאל החדש" כמעט ושליט על כלי־התקשורת והבוהימה הצוענית־באמת ויש סיכויים להיתרגם מהר.

מטעמים שונים ומשונים אלה נעשים ממש קונטר־רבולוציונרים לגבי המהפכה היהודית ציונית, מתפרקדים על כל בימה ומוסף ספרותי ומסך, באיצטלא של מוסרנות, ושל נבואת־תוכחה־ברגרות. ולפתע פתאום ביאושים אלה! הם עצמם מכרו את יוסף, הם עצמם הטבילו את כותנתו באודם, הם פינקוהו בכתונת הפסים, והם שהפשיטוהו ופוררוהו, והם שמכרוהו לכל־מיני־מצריים, ועכשיו הם עצמם מזדעקים ונבהלים: איכה טורף יוספים?! מי שהסיט את משאת־הנפש מהחלוציות הגואלת עם וארץ ל"שלום" כמטרה וכאידיאל אל ישתומם שהנוער תובע את פרעון השטר, שהיה מזויף ועדיין הוא מזויף באין לו כיסוי לא מצד הצרכים הדחופים של העם היהודי בעולם כולו ולא מצד המציאות במדיניות כאן. וגם זאת שעל פי רוב "שלום" זה איננו עניין של אידיאה, כי אם מצב לסיפוק האני המצומצם ופיסי ביותר, המתעטף באיצטלא של אידיאליזם או אף באיצטלא של "הבנת העם השכך", משמע גם עריקה מחזית העם היהודי וגם צביעות.

הסטת האידיאה, האטומיזציה של המושא ושל הנושא, חיקויי הדיקדנס המערבי, פרופיסיונאליזציה של הרוח; אלה הם הגורמים שסייעו להתברגנות, ששימשו בניין־על

להתברגנות של החברה, כולל הקיבוצים, שתרמו לדה-ציוניזציה ודה-היסטוריוזציה של מדינת ישראל, שהפכו גשר ליבשת מדומה, במקום להמשיך להעמיד את תודעת הגשריות של הדור והעידן או בלשונה של רבקה גובר את תודעת היותנו נושאים את ארון הברית שבימי גדודי המדבר הועבר בתמידות מכתף אל כתף. וזה תפקידם של הלוויים, הממונים על הקודש ועל התורה.
מקרה הוא אך משמעותי בהחלט: פרי המחדלים נתגלה בביאושו בעקבות יום "על חטא" הגדול וכל השאר הלא הוא כתוב על ספר יחזקאל פרק ט"ז ועוד.

עולמו של ז'בוטינסקי

מבחר דבריו ועיקרי תורתו

כינס והאיר: משה בלע

חומר למכביר 108 ערכים
שבראשונה כונס 550 מובאות
ותורגם לעברית 440 עמודים

ספר מפואר להנאתך וכשי לידיך ולברי-מצווה המחיר: 20 ל"י

בימים הקרובים תופיע מהדורה חדשה

מחיר הנחה של 18 ל"י (כולל משלוח) למזמינים ישירות בהוצאת "דפוסים", רח' אחד-העם 26, ת"א (טל' 52031) בצירוף המחאה, שם וכתובת מלאה.

דעת הביקורת

מבחר דבריו ועיקרי תורתו בצורת אנציקלופדיה, בסדר א"ב, של 108 ערכים-קטעים מספריו, מאמריו, נאומיו, אגרותיו ושירתו, בצירוף הארות של המלקט, צמודות לקטעים — שכותרותיהם ציוני נושאים ומטבעות לשון של ז'בוטינסקי, המייצגים את מכלול הבעיות הכרוכות בציונות וביישוב היהודי בארץ בזמנו. הספר, המגוון מאוד, המקיף את פעילותו הציונית של ז'בוטינסקי, מראשיתה ועד ימיו האחרונים, הוא יצירה מונוליטית אחת, חדורת אש-תמיד של פאתוס פנימי להבעה עזה של טריבון עממי, שופעת רגשי אהבה ושנאה, וכולה מאבק רצוף נגד הקיים בחוץ ובתוך המחנה. מבחר ספרים (י"ט) מטעם הוועדה להמלצה על ספרים למורים, סיוון תשל"ג

ספרו של משה בלע הוא מלאכה נקייה, וקודם כול במשמע נקיון-הדעת. חרף בקיאותו הרבה בחומר שלפניו, עשה מלאכה ענווה מאוד של בונה אנתולוגיה או לכסיקון. אין הוא בא להעריך מחדש, לסכם, ולא כל שכן לבקר את כתבי מורהו הנערץ. מיטב חלומו — להציג את שיטת המורה, עד כמה שאפשר במלואה, עד כמה שאפשר תוך כדי הצנעת פרקי הפרשנות בסעיפי-הקישור... מר בלע אמנם אינו מציג עצמו כמחבר הספר, אלא כמי שכינס והאיר בלבד. אולם קריאת סעיף או שניים בכל מקום שהוא, מעמידה אותנו על כך, שהושקעו כאן כישרון וכוח-יצירה.

שיחת משה גיורא ב"שידורי ישראל", 2.7.1972

מאוצר המובאות בספר זה עולים דבריו של ז'בוטינסקי, כשהם אקטואליים במידה רבה גם היום. כשם שהתגשמו דברי-נבואתו והוקמה מדינת היהודים לאחר השואה, כך ניתן למצוא בדבריו מרפא וארוכה למדוויים רבים, המעיקים על חיינו. בספרו של משה בלע ניתן לעיין, כדי לדעת, מה חשב המנהיג הציוני הדגול על הבעיות היסודיות של העם היהודי לפני הקמת המדינה ולאחר כינונה. מבחינה זו יש ברכה רבה במפעלו החשוב של משה בלע. יוסף פרידלנדר בירחון "ארץ-ישראל", אוגוסט 1972

נדמה לנו, שאלמלא יצא לאור ספרו של משה בלע, ראוי היה להושיב חבר של חוקרים ואנשי מדע, אשר יחברו את הספר הזה, שהוא צורך חיוני בכל עת, ובמיוחד בימים אלה, כאשר הצביעות המתחסדות התחילה להרים ראש ולכפור בעיקר-העיקרים של הציונות: עצם זכותנו על ארץ-ישראל. יוסף כרוסט ברבעון "האומה", אוגוסט 1972